

TARİH BOYUNCA SERAMİK ESERLER

İnsanlık tarihiyle beraber gelişen seramik, tarih boyunca her milletin en çok uğraştığı plastik bir sanattır.

İtalyanların PORSELA (parlak ıstırıdye) ve Yunanlıların KERAMUS (pişmiş kil) dedikleri seramik ya da seramik 2700 sene evvel Çin İmparatoru Hawangti zamanında görülüğünü tarihler kayd eder. Keza, oniki bin sene evvel de Mısır medeniyetinde Kiremit - tuğla görüldüğü de bir vakıdır.

Uzak Şarkta asıl diye vasıflandırılan porselen, saraylarda bir gizlilik anlayışı içinde meydana getirildi. Çin porselenleri, mavî, yeşil ve pembe gibi devirlere ayrılır. Milattan 200 yıl öncesine kadar (Çin İmparatorları, porselenin sırrını gizli tutabilmişlerdir. Fakat bu tarihten sonra batıya doğru sızınlar, ancak asırlar sonrası kendini göstermiş ve 1709'da BÖTGER adı bir Almanın icadı ile, Avrupa porseleni tanınmıştır. Bugünkü anlamda porselen ilk defa SAXE'da başlamış ve bilâhare diğer ülkelere yayılmıştır.

Seramik sanatının, tarih öncesi geliştirdiği yerler Çin ile Mezopotamya'dır. Kâlde, İran ve Asur, Irak balgün dan yapılmış sırça yapıtları, mimaride ilk kullanan toplumlardır.

Milattan 2600 sene evvel, sırlı ve renkli seramiklerin, Mezopotamya'da başladığı ve bilâhare Mısır ve İrana yayılarak geliştiği, İslami yetten sonra da Asur seramik sanatı tesirlerinin tekniği ve kullanışı, bu ülkelerde devam ettiğini görürüz. Bu medeniyetlerde görülen sırçalı ve renkli seramikler, sırlı tuğla ve fayanslar başka birşey değildir. Gerek Mezopotamya ve gerek İran ve Anadolu, sırça yapıtlarında, porselene raslanmamıştır. Çinde porselenin bulunmasının başlıca amil zengin Kao-len yataklarına sahip olmasındandır.

Anadolu medeniyetlerinin bir devamı olarak seramiği, gerçek anlamda bir sanat olarak Selçukî'lerde görürüz. İlk eser Kılıç Aslan II. nin yaptırdığı (Konya köşkünü) çinilerdir. Bunu takiben 1160-1300 tarihleri arasında Seramikle yapılmış diğer eserler ise, Konvada Sırçalı ve Karatay medreseleri, Sahip Ata camii ile ince minareli Darülhadis, Sivas'ta da Kevkavus I. in Darülfisafı, Gök medrese gibi unumun hizmetinde olan binaların ve diğer saray ile köşkerlerin süslemelerinde çini kullanılmıştır. Bu çinilerin desen-

lerinde dış tesir bilhassa İran tesiri bariz olarak görülür.

Selçukîlerden sonra Osmanlılarda Camii, Medrese, türbe v.s gibi önemli yapıtlarını çinilerle süslemeye devam etmişlerdir. Bu çağ eserlerinde görülen bususiyeciler renk ve motifdeki bazı değişiklikler ve ilerlemeler Fetih sonrası İstanbul'da ÇİNİLİ KÖŞKÜN meydana getirilmesine kadar devam eder.

Osmanlıların ilk çağı ba-

Yazan:

Burhan

TOPRAK

lız Selçukî tesiridir. Bu tesirle meydana getirilmiş eserlerin başlıcaları; Bursa'da Yeşil Camii ve türbe, Karaman'da Utu camii, İbrahim bey imareti, Bursa ve Edirne'de Muradiye, Şah Melek Paşa, Üç şerefli camileri ile Mahmut paşa türbesi gibi yapıtlardır ki, bunların en sonuncusu Çinili Köşktür. Bu eserlerden Yeşil Camii ile Türbenin, çinileri İznik'te imal edilmiştir. Kullanılan renkler ise, kobalt mavisi, turkuvaz, açık ve koyu yeşil, koyu manganez moru, beyaz ve pisirilmiş çini üzerine motiflerde kullanılmış olan altın yaldız ve varak halinde kullanılan altın yaldızın zemin teşkil eden sarıdır. Motifleri ise daha ziyade geometrik şekiller, rumiller ve çiçeklerdir.

İlk Osmanlı devri diye adlandırdığımız bu devrin devamı olan 1522 - 1551 tarihlerinde meydana getirilmiş eserlerin başında Selim I. camii ve türbesi, Kara Ahmet Paşa Camii ile Topkapı Arz odası önünde ki çiniler gelir. Bütün bu sırça yapıtlar da yaz süsleme ve ifade unsuru olarak motiflerle beraber başlı başına bir kıymet taşıyor. Kullanılan yazı çeşidi ise ekseriyetle Kufi veya Süls tarzıdır.

Topkapı Sarayı, aşağı yukarı her devirden eserleri sinesinde barındıran çinilerimiz yönünden bir hazinedir.

Süslemesinde kullanılan çinilerin eser ve ahengi bakımından Rüstem Paşa camii ile desen ve renk zenginliği ile de Sultanahmet Camii, Topkapıdan sonra kayda değer kıymettedir.

Klasik devir çinilerinin en güzel örneklerini, daha sonra Piyale ve Mehmet

Anadolu medeniyetlerinin bir devamı olarak seramiği, gerçek anlamda bir sanat olarak Selçukî'lerde görürüz. İlk eser Kılıç Aslan II. nin yaptırdığı «Konya Köşkü» nün çinileridir. Bunu takiben 1160 - 1300 tarihleri arasında seramikle yapılmış diğer eserler Konvada Sırçalı ve Karatay medreseleri, Sahip Ata Camii ile ince minareli Darülhadis, Sivas'ta Kevkavus I. in Darülfisafı ve Gök medresedir.

ve Ramazan Efendi camilerinde, keza Edirne Selimiye, Üsküdar Atik Valide ve Süleymaniye camilerinde ve muhtelif Türbelerde görülmektedir. Bu çinilerin renklerinde evvelki devir çinilerinin renklerine ilâveten kırmızı renk vardır. Bu kırmızı renk, klasik devrin başlıca hususiyetini teşkil eder. Devrin hitamiyle kaybolan Kırmızı bir daha çinilerimizde görülmez.

Çinilerimizde kullanılan motifleri bir bir yazmaya maddeten imkân yoktur. Gül, âle, sümbül nilüfer gibi çiçekleri, hatâî tarzı motifleri, rumi ve motifleri ile hayvan şekilleri hasılı tabiatte gördüğümüz birçok canlı ve cansız maddeleri stilize edilerek kullanılmıştır.

Türk çini motiflerinin zenginliğine misal olarak 300 adet yalnız LALB motifimiz olduğunu söylemek bilmem kâfi midir?

Klasik devir çinileri, eldeki kayıtlara göre, İznik'te 200'e yakın küçük atelyelerde yapılmıştır. Hicri 1000 ve Milâdi 1591 tarihinde kapanan klasik devirden sonra, Yeni Camii, Turhan Sultan Türbesi, Üsküdar Yeni Valide Camii gibi yapılar da çinilerle süslenmiştir.

Bu çinilerin Klasik devir çinilerinden farkı renklerindenir. Kırmızı renk yok olmuş, yerine kiremidî bir renk kullanılmıştır. (Bagdat Köşkünde olduğu gibi) Keza siyah, lacivert ve yeşil renkler de kırmızı gibi görülmez. Turkuvaz, mavî renkler de birbiri ile karıştırılmıştır. Buna rağmen an'ane devam ettiğinden eserlerin fevkalâde güzel olanları da vardır.

Orisekizinci asır başlangıcından itibaren dahili ve harici siyasi olaylar bu sanat kolunu da köreltmıştır. Uzun seneler sonra, porselenin gittikçe revaç bulması üzerine II. Abdülhamid Yıldız'da bir imalâthane kurmuştur. Burada yapılmış olan eserlerde daha ziyade Avrupalı tesirler görülür.

Osmanlı devrinin kapanışı ve Cumhuriyetten bu yana geçen zaman tamamen öfî sayılmaz. Zira Kütahya veya Kütahya çiniliği inkiraz bulmuş, bu sanat kolumuzun bekasında rolü olmuştur.

Bugün, Güzel Sanatların bir kolu olarak yeniden canlanan ve son on sene içinde başarılı seramikler kaydeden seramikçiliğimiz, zengin bir mazıye ve çeşitli eserlere malik bir memleketin sanatkarlarına, mutlu yarınlar vadetmektedir.

(İst. Derg.'den)